

Anders buitenspelen: *Een onderzoek naar spelen en bewegen in de buitenruimte*

Harriëtte M. Snoek, Elsje B. Oosterkamp
en Lenneke Vaandrager

rapport 367
December 2020

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Wetenschapswinkel

Anders buitenspelen

Een onderzoek naar spelen en bewegen in de buitenruimte

Harriëtte M. Snoek, Elsje B. Oosterkamp en Lenneke Vaandrager

rapport 367
December 2020

Colofon

Titel	Anders buitenspelen
Trefwoorden	Buiten spelen, kinderen, speelroutes, kindlint
Keywords	Outdoor, play, children, routes
Opdrachtgever	Paul Terpstra & Anne Koning, Brachevereniging Spelen & Bewegen
Projectuitvoering	Studenten Health & Society Lenneke Vaandrager - WUR Health & Society Studenten Environmental Science Gabriëlle Bartelse, Tineke de Boer, Marlies Brinkhuijsen en Sjerp de Vries - WUR Environmental Science
Projectcoördinatie	Harriëtte Snoek & Elsje Oosterkamp - Wageningen Economic Research
Financiële ondersteuning	Wageningen Wetenschapswinkel
Begeleidingscommissie	Christien Pieterse - GGD Noord- en Oost-Gelderland Daan Bleichrodt - Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid Jeroen Hoyng - Kenniscentrum sport en bewegen Frank Hulleman - Nijha

---

Fotoverantwoording	De foto's en kaartjes zijn vervaardigd door de meewerkende studenten: Minke van Amerongen, Damiel Ermen, Amy Janssen, Chenda Leng, Yvon Tijhuis, en Ridhaninggar Rindu Aninda.
Voorpagina	Speeielementen op route in Leeuwarden (Minke van Amerongen)
Vormgeving	Wageningen University & Research, Communication Services
Druk	RICOH, 's-Hertogenbosch
Bronvermelding	©2020 Wageningen Economic Research. Dit werk is gelicentieerd onder de Creative Commons CC-BY-SA licentie. Zie voor de licentievoorwaarden: https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode.nl Verspreiding van het rapport en overname van gedeelten eruit worden aangemoedigd, mits voorzien van deugdelijke bronvermelding.
ISBN	978-94-6395-656-7
DOI	https://doi.org/10.18174/537349

Anders buitenspelen: Een onderzoek naar spelen en bewegen in de buitenruimte. Snoek, H.M., Oosterkamp, E.B., Vaandrager L. 2020, Wageningen: Wageningen University & Research, Wetenschapswinkel. 48 p. (Rapport / Wageningen University & Research, Wetenschapswinkel; no. 367).

Rapportnummer 367

Dr. Ir. Harriette M. Snoek, Ir. Elsje B. Oosterkamp en Dr. Lenneke Vaandrager
Wageningen, December 2020

De branchevereniging spelen en bewegen

De Branchevereniging Spelen en Bewegen bestaat uit experts in de inrichting van de buitenruimte voor spelen en bewegen. Bij de branchevereniging zijn leveranciers van speeltoestellen en ondergronden, aanbieders van onderhoud en beheer en ontwerpers en inspectiebedrijven aangesloten. Ook zijn er projectontwikkelaars en adviseurs onder de leden. De branchevereniging ondersteunt de leden op diverse vlakken en treedt op als gemeenschappelijke belangenbehartiger.

Wageningen Economic Research

Postbus 29703
2502 LS Den Haag
(070) 335 83 30

Wageningen Economic Research is onderdeel van Wageningen University & Research. Wageningen Economic Research kenmerkt zich door sociaaleconomisch, toegepast onderzoek. De unieke data, modellen en kennis bieden inzichten en integrale adviezen bij beleid en besluitvorming.

**Wageningen University & Research
Wetenschapswinkel**

Postbus 9101
6700 HB Wageningen
(0317) 48 39 08
wetenschapswinkel@wur.nl

Maatschappelijke organisaties zoals burgerinitiatieven, verenigingen en belangengroepen, die niet over voldoende financiële middelen beschikken, kunnen met onderzoeksvragen terecht bij de Wageningen Wetenschapswinkel. Deze biedt ondersteuning bij de realisatie van onderzoeksprojecten. Aanvragen moeten aansluiten bij de werkgebieden van Wageningen University & Research: duurzame landbouw, voeding en gezondheid, een leefbare groene ruimte en maatschappelijke veranderingsprocessen.

Inhoud

Voorwoord	6
Samenvatting	7
Summary	9
1 Literatuuroverzicht van het belang van buiten spelen	10
1.1 Bronnen	11
2 Kenmerken van de buitenomgeving die verschillende vormen van spel stimuleren	13
2.1 Aanleiding	13
2.2 Onderzoeksdoel en aanpak	13
2.3 Resultaten: Vijf hoofdkenmerken van een stimulerende fysieke omgeving	13
2.4 Conclusie	14
2.5 Bronnen	14
3 Casus de Gagelbos	15
3.1 Bronnen	17
4 Observatietool speel- en beweegroutes	18
4.1 Gebruik observatietool	18
4.2 Toelichting observatietool speel- en beweegroutes	18
5 Studie naar de vergelijking van zes speelroutes	36
5.1 Inleiding	37
5.2 Methoden	37
5.3 Resultaten	37
5.3.1 Bekendheid en gebruik van speelroutes	37
5.3.2 Observaties van de routes	38
5.3.3 Positieve aspecten van speelroutes	39
5.3.4 Barrières en mogelijkheden van speelroutes	39
5.4 Conclusies	40
5.5 Bronnen	41
6 KindLint in Delft is geëvalueerd	42
6.1 Bronnen	43
7 Gemeentelijk beleid buitenspelen en speelroutes	44
7.1 Aanleiding	44
7.2 Aanpak	44
7.3 Uitkomsten en conclusies	45
8 Conclusies, aanbevelingen en implicaties	46

Voorwoord

Buiten spelen en bewegen is belangrijk voor de fysieke, sociale en geestelijke gezondheid van kinderen. Maar de 'ruimte' ervoor staat onder druk. De fysieke omgeving speelt daarbij een rol, de veiligheid en bereikbaarheid van speelplaatsen, maar ook sociaal culturele factoren. Die bepalen bijvoorbeeld op welke leeftijd ouders kinderen toestaan om zelfstandig buiten te spelen en te bewegen.

De Branchevereniging Spelen en Bewegen wil spelen en bewegen in de buitenruimte door kinderen en jongeren stimuleren door het ontwikkelen van buiten speel- en beweegplekken en mogelijk ook beweegroutes.

Beweegroutes zijn er in soorten en maten zoals het kindlint, looplint, kinderpad, loop- en speel routes. Ze hebben als gemeenschappelijke deler dat ze plaatsen verbinden via een route van herkenbare elementen en daarnaast oversteekplekken en/of speelelementen bieden langs een route. Zo kunnen beweegroutes bijdragen aan aantrekkelijkheid, veiligheid en bereikbaarheid evenals een goede sociale interactie in de wijk.

De Wetenschapswinkel heeft dit vertaald naar de volgende onderzoeksdoelen:

Het doel van het onderzoek is meer inzicht te verkrijgen in:

- Wat kinderen en jongeren stimuleert en hindert om buiten te spelen en te bewegen.
- In hoeverre speel- en beweegroutes hierbij mogelijkheden en oplossingen bieden en welke voordelen routes kunnen bieden in termen van sociale interactie.
- Hoe gemeentelijke besluitvorming en uitvoer vormgegeven kan worden.

Leesijzer: Dit document geeft de belangrijkste resultaten van het project "Anders buiten spelen". Het bestaat uit vier delen. **Het eerste deel beschrijft buitenspelen in algemene zin**, dit bestaat uit een literatuuroverzicht van het belang van buiten spelen (Hoofdstuk 1) en van kenmerken van de buitenomgeving die verschillende vormen van spel stimuleren (Hoofdstuk 2). Ook zijn hierin de resultaten opgenomen van een onderzoek naar de Gagelbos in Utrecht en wat positieve punten en barrières zijn voor het spelen en voor het bereiken van deze speelplek. **Het tweede deel gaat meer specifiek in op speelroutes**. Allereerst introduceren we speelroutes en presenteren we een tool waarmee speelroutes beoordeeld kunnen worden (Hoofdstuk 4). **In het derde deel gaan we hierop verder en presenteren we twee studies waarin routes zijn onderzocht**. In een eerste studie zijn zes speelroutes worden vergeleken en ouders en kinderen zijn ondervraagd naar het gebruik ervan (Hoofdstuk 5). In een tweede studie is het KindLint in Delft geëvalueerd (Hoofdstuk 6). **Het vierde deel tenslotte gaat in op het beleid van gemeenten**. Hierin presenteren we een onderzoek naar gemeentelijk beleid rondom spelen in het algemeen en looproutes in het bijzonder (Hoofdstuk 7) en doen we aanbevelingen voor gemeenten (Hoofdstuk 8).

Samenvatting

Buitenspelen

Kinderen spelen minder buiten, de hoeveelheid en kwaliteit van buitenspeelruimte neemt af, er zijn meer concurrerende beeldscherm activiteiten, veiligheid en verkeersissues, en ouderlijke restricties. Een overgrote meerderheid van de Nederlandse kinderen tussen de 4 en 12 jaar haalt de beweegnorm van 1 uur per dag matig en 3x per week meer intensief bewegen niet. Daarnaast heeft buitenspelen een aantal unieke voordelen door de combinatie van beweging, buiten zijn, samenspel en het (deels) ongestructureerde en ongecontroleerde karakter. Dit maakt buitenspelen van groot belang voor gezondheid, emotioneel welbevinden, motorische en sociale ontwikkeling, en cognitief functioneren van kinderen. Daarnaast draagt buitenspelen bij aan een sociaal contact en cohesie in wijken.

Kinderen spelen op verschillende manieren: actief spel, rollenspel, traditioneel spel, constructief spel en exploratief spel. Een goed ingerichte omgeving stimuleert verschillende vormen van buitenspelen waarbij kinderen meer betrokken zijn bij hun spel en langere speelepisodes hebben. De belangrijkste kenmerken van zo'n omgeving zijn: fysieke elementen (losse onderdelen, schuilplaatsen, vormbare materialen etc.), natuurlijke elementen, risico en uitdaging, fysieke grootte van de omgeving en variatie en diversiteit. Daarnaast is het belangrijk te realiseren dat kinderen niet alleen in speeltuinen spelen maar ook daarbuiten in niet-gestructureerde omgevingen.

Naast de aspecten van de fysieke omgeving zijn ook andere **factoren van invloed op het buiten spel en beweeg gedrag van kinderen**. Deze zijn in beeld gebracht volgens het ecologische model op het niveau van individu, sociale omgeving, fysieke omgeving en natuurlijke omgeving. Van belang zijn de aantrekkelijkheid van de omgeving en mogelijkheid om plezier te ervaren. Ook bekendheid met de plek, ervaren veiligheid en beschikbare tijd spelen een rol. Tenslotte zijn de geografische positie van de speelplek dat wil zeggen, afstand tot huis/school/etc., bereikbaarheid, lengte (voor speelroutes), veiligheid met name van oversteekplaatsen, zichtbaarheid en herkenbaarheid bepalend.

De casus Gabelbos laat zien dat afstand, veiligheid, en bekendheid een rol spelen bij het bereik en gebruik van de speelnatuur. Hoewel het Gagelbos door kinderen en een deel van de ouders als aantrekkelijk ervaren werd (o.a. avontuur en natuurlijke elementen) waren de afstand, de onbekendheid en perceptie van onveiligheid belemmerend voor het gebruik ervan. Niet alle ouders en kinderen in de wijk Utrecht Overvecht waren bekend met het bestaan van de speelnatuur in het Gabelbos of ze wisten niet hoe ze er moesten komen. Speel- en groenplaatsen in de wijk en dichtbij huis werden verkozen boven het Gagelbos. Een route (kleuren, pijlen, tekens, informatie en opdrachten) zou op een aantrekkelijke wijze kunnen bijdragen aan het bereik en bekendheid van Het Gagelbos maar het voornaamste was dat Het Gagelbos iets unieks zou moeten bieden. Daarnaast speelt perceptie van onveiligheid bij de ouders een grote rol: ouders houden graag zicht op hun kinderen of willen weten waar ze zijn. Ook vuil en slecht onderhoud verhogen het gevoel van onveiligheid.

Speelroutes

Een speelroute verbindt speelplekken, scholen en andere kinderbestemmingen met elkaar verbindt door middel van zichtbare en kindvriendelijke herkenningspunten gecombineerd met elementen zoals oversteekpunten en 'speelmomenten'.

Met de observatietool speel- en beweegroutes kunnen eigenschappen van routes in kaart worden gebracht voor de volgende elementen: Locatie en toegankelijkheid, Gezondheid en veiligheid, Speel-, beweeg- en recreatiewaarde, Verkeer, Groen en natuur en Sociale kansen.

Observaties bij 6 speelroutes en vragenlijsten bij 74 ouders en 62 kinderen laten zien dat ouders van met name jonge kinderen tevreden waren over speelroutes en bijbehorende speelelementen: kleurrijk, kindvriendelijk, vrolijk, veilig, verrassende elementen. Kinderen gaan echter niet specifiek voor de speelroute naar buiten. Resultaten wijzen uit dat kinderen die dichtbij een route woonden of meer bekend waren met de speelroutes niet meer buiten speelden. Kinderen hebben vooral andere kinderen nodig om samen te spelen en zoeken leuke plekken om dat te doen: soms zijn dat

---

onderdelen van de speelroute maar ook speeltoestellen of juist groen. Er is behoefte aan ruimte voor spelen in de zin van een fysieke plek en ouders waarderen initiatieven waar ruimte wordt gecreëerd voor kinderen, zo ook de speelroutes.

Verkeersveiligheid is een belangrijk thema en alle speelroutes hebben oversteekelementen dat wil zeggen oversteekplekken en elementen rondom oversteekplekken zoals markeringen op de stoep of gekeurde verticale figuren en palen die aandacht op de oversteekplek vestigen. Ouders vinden speelroutes aantrekkelijk als kinderen veilig naar school kunnen gaan of veilig kunnen oversteken. Daarnaast lijken verkeersmaatregelen en handhaving zoals verkeersdrempels, duidelijke oversteekplaatsen en snelheidslimieten belangrijker te worden gevonden door ouders dan de speelroutes. Geïntegreerd in een veilige omgeving blijkt een route een bijdrage te leveren aan een veilig gepercipieerde omgeving.

Routes moeten onderhouden en up-to-date blijven. Hieronder vallen reparaties, schoonhouden en vernieuwen maar ook het blijvend communiceren over de speelroutes (publiciteit). Tenslotte is mogelijkheid bieden voor variatie in spel (terrein, elementen, faciliteiten, de verschillende typen spel, zowel gestructureerd en ongestructureerd, ruimtelijke aspecten als verticaal reliëf) en aantrekkelijkheid en uitdaging voor gebruik van verschillende leeftijden (naast elkaar) van belang. Met name ruimte voor vrij spel en elementen die uitdaging bieden lijken soms wat beperkt te zijn. Speelelementen werden vaak gezien als kinderachtig en kinderen gaven aan dat hoewel ze (delen van) de elementen leuk vonden ze behoefte hadden aan meer uitdaging. Het betrekken van kinderen bij het ontwikkelen en inzicht krijgen in het type spel waar zij voorkeur voor hebben gebeurt al maar is nog niet de standaard.

Ook de evaluatie van KindLint Delft laat zien dat onderhoud en promotie van speelroutes cruciaal is om te zorgen dat ze up-to-date, aantrekkelijk en bekend blijven. Wordt dit niet gedaan dan wordt een route na verloop van tijd nauwelijks nog gebruikt en is ook niet meer bekend bij kinderen en hun ouders.

Gemeentelijk beleid

Gemeenten hebben allen als doel het spelen van kinderen zo goed mogelijk te faciliteren maar verschillen in hun beleidsaanpak. Verschillen tussen gemeenten in beleidsaanpak zijn er met name in de invulling van participatie. Sommige gemeenten stellen zich meer terughoudend op en kiezen voor een aanpak op basis van bewonersinitiatieven, andere gemeenten nemen zelf meer initiatief en zijn meer begeleidend. Kindlinten zijn wel aanwezig maar het doel ervan is soms minder bekend bij beleidsmakers en daarmee ook minder gewaardeerd.

Aanbevelingen:

- Inzicht in aspecten die van belang zijn voor buitenspelen en de ontwikkelde tool zijn te gebruiken om speelomgevingen beter te laten aansluiten bij behoefte kind. Let daarbij ook op de ongestructureerde speelruimte en besteed aandacht aan variatie en uitdaging.
- Met name op plaatsen waar fysieke ruimte beperkt is kunnen elementen van speelroutes een toegevoegde waarde hebben voor het creëren van speelruimte voor kinderen. Terwijl op plaatsen waar voldoende ruimte en spelelementen zijn, speelroutes niet iets unieks toevoegen maar worden over het algemeen wel als positief beoordeeld.
- Een oversteekplek binnen een speelroute zal op zichzelf staand niet de problemen van verkeersveiligheid oplossen. Beter is het om de verkeersissues in de totale omgeving aan te pakken en speelroutes goed te integreren in de omgeving.
- Houd de speelroutes onderhouden en schoon en zorg voor voldoende promotie van de speelroutes. Ook moeten de routes up-to-date blijven bij veranderingen van doelgroepen en locaties zoals scholen en speelplekken. Hierbij is de keuze van leeftijdsgroepen of combinaties ervan cruciaal. Kinderen hebben hun eigen kijk of wat aansluit en aantrekkelijk voor hen is en kunnen daarom in dit proces betrokken worden.

Summary

Playing outside differently – A study into outdoor play and physical activity by children and youth.

The Interbranch organization Play & Exercise (Branchevereniging Spelen & Bewegen) wants to stimulate outdoor play and exercise of children and youth by developing outdoor play and exercise areas and possibly also exercise routes. The science shop of Wageningen UR looked into it.

A play route connects playgrounds, schools and children's other destinations by means of visible and child-friendly landmarks combined with play elements and crossings. **The outcomes of this research can be used to tailor play areas and routes to the needs of children.** With the 'observation tool play and exercise routes' properties of such routes are mapped.

Especially the parents of young children were positive about the play routes and the play elements that were part of it, but children did not play outside just because of the play route. The routes studied scored well on the aspects colorful, child-friendly, cheerful, safe and surprising, while options for free play and more daring, challenging elements seemed somewhat limited.

Play routes can create extra space for outdoor play in places where there is little space. There is generally a need among parents for more space to play and they appreciate initiatives that create space for children, including the play routes.

Play routes can contribute to perceived safety, but stand alone, they do not solve traffic safety problems. Parents' concerns go beyond what play routes can solve such as cars speeding or failing to stop at pedestrian crossings. Integrated in a safe environment, a route makes a greater contribution to traffic safety.

Finally, **routes must be maintained and kept up to date**, this includes repairs, cleaning and renewal, but also the continued awareness creation among the ever-changing target group.

---

1 Literatuuroverzicht van het belang van buiten spelen

- Buitenspelen heeft een aantal unieke voordelen door de combinatie van beweging, buiten zijn, samenspel en het (deels) ongestructureerde en ongecontroleerde karakter.
- Dit maakt buitenspelen van groot belang voor gezondheid, emotioneel welbevinden en cognitief functioneren van kinderen en voor de emotioneel, motorische en sociale ontwikkeling.

Kinderen spelen steeds minder buiten, de mogelijkheid voor vrij, ongestructureerd en niet-gesuperviseerd spel neemt daarmee af (Herrington & Brussoni, 2015). Als oorzaken worden in de literatuur onder anderen ouderlijke restricties, veiligheid en verkeer, gebrek en zelfstandige mobiliteit van kinderen genoemd. Ook de hoeveelheid en kwaliteit van buitenruimtes die kinderen nodig hebben om buiten te spelen neemt af (Veitch, Salmon & Ball, 2007). Daarnaast voldoen buiten speelgebieden vaak niet aan de wensen van kinderen als het gaat om speelruimtes (White & Stoecklin, 1998). De concurrentie van activiteiten als video of computerspelletjes, tv kijken en in zijn algemeen binnen 'spelen' neemt hierdoor steeds meer toe (Burdette & Whitaker, 2005). Hiermee halen 77% van de Nederlandse kinderen tussen de 4 en 12 jaar de bewegingsnorm gezet door de NNGB (Nederlandse Norm Gezond Bewegen) niet. Deze kinderen brengen hun dag gemiddeld 7,3 uur zittend door (Leefstijlmonitor et al., 2015). Dat kinderen minder buitenspelen brengt bepaalde nadelen met zich mee (zoals verhoogd risico op overgewicht, depressie en verminderde creativiteit), terwijl als kinderen regelmatig buitenspelen er veel voordelen zijn voor hun gezondheid, maar ook mentale welzijn (Gray, 2011; McCurdy et al., 2010).

Ook veranderd de manier waarop kinderen spelen, als ze buitenspelen in plaats van binnen. Buitenspelen nodigt kinderen uit om op onderzoek uit te gaan en te experimenteren met alles wat ze tegenkomen wat creativiteit bevordert. Door buiten te spelen bewegen kinderen meer en komen zij in aanraking met elementen uit de natuur. Dit heeft voordelen voor hun fysieke welzijn zoals betere botontwikkeling en verbeterd immuunsysteem, minder kans op overgewicht, diabetes en cardiovasculaire ziektes (Bilton, 2010; Dymont & Bell, 2008; Maynard & Waters, 2007; Van den Berg, Koenis & Berg, 2007). Bijkomend is dat beweging bij buitenspelen vaak bestaat uit rennen, klimmen en springen, waardoor motoriek, balans, conditie, ritme en kracht zich beter ontwikkeld. Een ander fysiek voordeel is dat beweging verbindingen maken in de hersenen stimuleert, wat een positieve impact op schoolprestaties kan hebben (Both, 2005). Het algehele cognitieve functioneren van kinderen lijkt te verbeteren, wat terug te zien is in hun concentratie, impulscontrole en verdeling van energie over de dag (Chawla, 2015). De kans op depressie, angst en stress gerelateerde klachten lijkt hiermee te verminderen (Strong et al., 2005).

Daarnaast wordt het kind veerkrachtiger en vergroot het zelfvertrouwen, omdat het bepaalde eigenschappen moet ontwikkelen, zoals onderzoekend zijn of eigenschappen voor sociale omgang (Ginsburg, 2007). Buitenspelen verbetert de sociale omgang van kinderen, omdat zij samen leren spelen, delen of juist geïncorporeerd worden in spel en daarmee meer gevoel krijgen voor de beleving van anderen (Isenberg & Quisenberry, 2002). Als kinderen buitenspelen, kan dit leiden tot meer sociaal contact in een wijk, wat de cohesie van de wijk kan vergroten (Edwards & Tsouros, 2006).

Figuur. Buitenspeelplaats Deventer waar kinderen met natuurelementen in contact komen

1.1 Bronnen

- *Stimulation of Outside, Free and Active Play; To recognize a stimulating physical environment for children from 4 to 12 years old.* Yentl te Riele. Bachelor thesis supervised by Lenneke Vaandrager. Wageningen University, 2016-2017.
- *Connection Between Children and (Urban) Green Spaces: Case study of play forest Gagelbos* Commissioned by Staatsbosbeheer. Puck Schipper, Rico Moorman, Leonie Veltman, Robin van Beers, Cassandra Gonzalez. Assignment master program supervised by Lenneke Vaandrager. Wageningen University, 2017-2018.
- *Let's play outside! A case study of the strengths, opportunities and constraints of play routes in the Netherlands with regard to facilitating outdoor play and use of active transport of children aged 8-12 who are living in the neighbourhood of a play route.* Minke van Amerongen. Master thesis supervised by Lenneke Vaandrager. Wageningen University, 2018-2019.
- *How children and parents use and value play routes: An evaluation of the 'Kindlint' in Delft.* Damiel Ermen, Amy Janssen, Chenda Leng, Yvon Tijhuis, Ridhaninggar Rindu Aninda. Assignment master program supervised by Lenneke Vaandrager. Wageningen University, 2017-2018
- Bilton H. (2010). *Outdoor learning in the early years: Management and innovation.* Retrieved 9 May 2019 from <https://epdf.tips/queue/outdoor-learning-in-the-early-years-management-and-innovation-3rd-edition.html>
- Both, K. (2005). *Kinderen in beweging.* Retrieved on April 2017 from: www.stichtingoose.nl/literatuur/doc/doc_47.pdf

-
- *Burdette, H. L., & Whitaker, R. C. (2005). Resurrecting free play in young children: Looking beyond fitness and fatness to attention, affiliation, and affect. Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, 159(1), 46-50. doi:10.1001/archpedi.159.1.46*
  - *Chawla, L. (2015). Benefits of nature contact for children. Journal of Planning Literature, 30(4), 433-452.*
  - *Dyment, J., & Bell, A. (2008). Grounds for movement: Green school grounds as sites for promoting physical activity. Health Education Research, 23(6), 952-962. doi:10.1093/her/cym059*
  - *Edwards, P., & Tsouros, A. D. (2006). Promoting physical activity and active living in urban environments: the role of local governments. WHO Regional Office Europe.*
  - *Ginsburg, K. R. (2007). The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bonds. Pediatrics, 119(1), 182-191.*
  - *Herrington, S., & Brussoni, M. (2015). Beyond physical activity: the importance of play and nature-based play spaces for children's health and development. Current obesity reports, 4(4), 477-483.*
  - *Isenberg, J. P., & Quisenberry, N. (2002). A position paper of the Association for Childhood Education International PLAY: Essential for all Children. Childhood Education, 79(1), 33-39.*
  - *Leefstijlmonitor, CBS, VeiligheidNL, & RIVM. (2015a). Beweeggedrag kinderen (4 tot 12 jaar). Retrieved on 06-04-2017 from <https://www.volksgezondheinzorg.info/onderwerp/sport-en-bewegen/cijfers-context/huidige-situatie#node-beweeggedrag-kinderen-4-tot-12-jaar>*
  - *Maynard, T., & Waters, J. (2007). Learning in the outdoor environment: A missed opportunity? Early Years, 27(3), 255-265. doi:10.1080/09575140701594400*
  - *Strong, W. B., Malina, R. M., Blimkie, C. J. R., Daniels, S. R., Dishman, R. K., Gutin, B., . . . Trudeau, F. (2005). Evidence Based Physical Activity for School-age Youth. The Journal of Pediatrics, 146(6), 732-737. doi:10.1016/j.jpeds.2005.01.055*
  - *Veitch, J., Salmon, J., & Ball, K. (2007). Children's perceptions of the use of public open spaces for active free-play. Children's geographies, 5(4), 409-422.*
  - *White, R., & Stoecklin, V. (1998). Children's outdoor play & learning environments: Returning to nature. Retrieved on April 2017 from: https://www.researchgate.net/profile/Randy_White/publication/267374472_Children's_Outdoor_Play_Learning_Environments_Returning_to_Nature/links/545141ec0cf2bf864c8a8f55.pdf*
  - *Van den Berg, A. E., Koenis, R., & van den Berg, M. M. H. E. (2007). Spelen in het groen: effecten van een bezoek aan een natuurspeeltuin op het speelgedrag, de lichamelijke activiteit, de concentratie en de stemming van kinderen, Alerra-rapport 1600, Alterra, Wageningen.*

---

2 Kenmerken van de buitenomgeving die verschillende vormen van spel stimuleren

- Een goed ingerichte omgeving stimuleert verschillende vormen van buitenspelen waarbij kinderen meer betrokken zijn bij hun spel en langere speelepisodes hebben.
- De belangrijkste kenmerken van zo'n omgeving zijn: fysieke elementen (losse onderdelen, schuilplaatsen, vormbare materialen etc.), natuurlijke elementen, risico en uitdaging, grootte en variatie en diversiteit.
- Daarnaast is het belangrijk te realiseren dat kinderen niet alleen in speeltuinen spelen maar ook daarbuiten in niet-gestructureerde omgevingen.

2.1 Aanleiding

Kinderen spelen steeds minder buiten. Dit is een probleem omdat buitenspelen veel positieve effecten heeft op de ontwikkeling van een kind. Het meeste onderzoek naar buiten spelen richt zich op fysieke beweging maar dit type spel kan ook van groot belang zijn voor de algemene ontwikkeling van een kind. Zo heeft buitenspelen een relatie met de sociale, cognitieve, fysiologische, creatieve en motorische ontwikkeling van kinderen. Daarnaast zijn er voordelen en mogelijkheden die specifiek gerelateerd zijn aan het buitenaspect. Veel studies zijn gericht op gestructureerde speelruimtes zoals speeltuinen, terwijl kinderen juist vaak in ongestructureerde niet-speelplaatsen spelen. Het huidige onderzoek kijkt daarom naar kenmerken van buitenspel in zowel de gestructureerde als ongestructureerde ruimte.

2.2 Onderzoeksdoel en aanpak

Het doel van deze studie was om te onderzoeken welke eigenschappen van de openbare buitenruimte verschillende soorten van vrij spel stimuleren. Op basis van deze eigenschappen kunnen we aanbevelingen formuleren voor het stimuleren van buitenspelen. De focus van deze studie was op de westerse samenleving en kinderen tussen 4 en 12 jaar. Er is een literatuurstudie uitgevoerd waarbij 20 relevante studies zijn geanalyseerd. Zestien studies hebben empirisch onderzoek gedaan om kennis te verkrijgen over de perspectieven van kinderen ten aanzien van buitenspelen. Er werd onderscheid gemaakt tussen vijf verschillende spelgedrag; actief spel, rollenspel, traditioneel spel, constructief spel en exploratief spel (Maxwell, Mitchell & Evans, 2008). Bovendien werd de literatuur bestudeerd aan de hand van Gibson's affordance theory. Deze theorie kijkt naar de ervaren mogelijkheden die een object biedt voor actief gebruik.

2.3 Resultaten: Vijf hoofdkenmerken van een stimulerende fysieke omgeving

De resultaten tonen vijf hoofdkenmerken van een stimulerende fysieke omgeving. Ten eerste stimuleren 'fysieke elementen' verschillende vormen van vrij spel. Fysieke elementen zijn bijvoorbeeld losse objecten, schuilplaatsen, onderdelen waar je op kunt klimmen en vormbare materialen zoals water, zand en modder. Ten tweede stimuleren 'natuurlijke elementen' verschillende vormen van spel. De grote variatie van mogelijkheden die natuurlijke elementen bieden dragen bij aan meer betrokkenheid in het spel, wat leidt tot langere episodes van spel. Zowel de betrokkenheid als de langere spel episodes maken complexere spelvormen mogelijk. Het derde kenmerk dat beweging en spel stimuleert is 'risico & uitdaging'. Het vierde kenmerk is 'ruimte en gestructureerde ruimte'. In grote ruimten laten kinderen meer actief, meer divers, complexer en uitdagendere vormen van spel zien. Voorts blijkt uit de bevindingen dat kinderen de neiging hebben om te spelen in ongestructureerde ruimten in plaats van op speelplaatsen. Het laatste kenmerk is 'variatie en diversiteit'. Dit is belangrijk voor het creëren van

---

mogelijkheden voor divers speelgedrag. In open ruimten en speelplaatsen kan de diversiteit vergroot worden door het gebruik van losse onderdelen, natuurlijke elementen en technologie.

2.4 Conclusie

Deze inzichten naar de belangrijke kenmerken van de fysieke omgeving zijn van belang omdat een stimulerende omgeving die meerdere vormen van buitenspel stimuleert kinderen kansen biedt zich te ontwikkelen tot hun volle potentieel. Verdere onderzoeken zouden dieper op deze kenmerken in moeten gaan om te bestuderen hoe ze toe te passen zijn in de praktijk. Er moet echter rekening gehouden worden met het gegeven dat buitenspel een zeer breed concept is en de huidige onderzoeken sterk verschillen in welke uitkomsten ze meten. Er is een holistische benadering van buitenspel nodig, vooral als de bevindingen bedoeld zijn voor toepassing in de praktijk.

Figuur. Foto uit Almere met een speelgebied waarin fysieke en natuurlijke elementen voorkomen

2.5 Bronnen

- *Stimulation of Outside, Free and Active Play; To recognize a stimulating physical environment for children from 4 to 12 years old. Yentl te Riele. Bachelor thesis supervised by Lenneke Vaandrager. Wageningen University, 2016-2017.*
- *Gibson, J. J. (1950). The perception of the visual world. Oxford, England: Houghton Mifflin.*
- *Gibson, J. J. (1966). The senses considered as perceptual systems. Oxford, England: Houghton Mifflin.*
- *Maxwell, L. E., Mitchell, M. R., & Evans, G. W. (2008). Effects of play equipment and loose parts on preschool children's outdoor play behavior: An observational study and design intervention. Children youth and environments, 18(2), 36-63.*

3 Casus de Gagelbos

- Hoewel het Gagelbos door kinderen en een deel van de ouders als aantrekkelijk ervaren werd (o.a. avontuur en natuurlijke elementen) waren de afstand, de onbekendheid en perceptie van onveiligheid belemmerend voor het gebruik ervan.
- Ouders houden graag zicht op hun kinderen of willen weten waar ze zijn. Ook vuil en slecht onderhoud verhogen het gevoel van onveiligheid.
- Het Gagelbos moet iets unieks bieden anders verkozen kinderen speel- en groenplaatsen in de wijk en dichterbij huis.

De blootstelling van kinderen aan groene ruimtes is belangrijk, omdat het hun algehele gezondheidstoestand en hun lichamelijke activiteit verbetert. In sommige buurten echter, spelen kinderen minder buiten en zijn er ook hogere percentages van overgewicht. Utrecht Overvecht is zo'n buurt. In de omgeving van Utrecht Overvecht bevindt zich het Gagelbos, een groene ruimte beheerd door Staatsbosbeheer dat potentie heeft om zowel fysieke activiteit als de verbinding met de natuur te verhogen. De perceptie van Staatsbosbeheer is echter dat deze potentie van Gagelbos nu onderbenut is. Daarom was het doel van deze studie om redenen te identificeren voor de onderbenutting van het Gagelbos door kinderen. Gagelbos en Utrecht Overvecht zijn gescheiden door een drukke weg maar verbonden via een loopbrug.

Figuur. Loopbrug tussen de wijk Utrecht Overvecht en het Gagelbos

Een literatuurstudie, observaties en interviews in zowel de Overvecht als het Gagelbos werden gedaan. In totaal werden 23 interviews gehouden met 12 ouders en 11 kinderen (4-12 jaar) die werden benaderd op speelplaatsen in de wijk Utrecht Overvecht. Zowel de ouders als kinderen kregen uitleg over de studie en verleenden hun toestemming. Er is gebruik gemaakt van het Ecologisch model (Edwards & Tsouros, 2006) en het Assessment Framework for Children's Human-Nature Situations [ACHUNAS] ontwikkeld door Giusti, Svane, Raymond, and Beery (2018) om de connectie van kinderen met natuur in kaart te brengen.

Eerst werden verschillende factoren geïdentificeerd die kinderen stimuleren of hinderen om gebruik te maken van het Gagelbos. Stimulerende factoren voor het gebruik van het Gagelbos zijn sociale aanmoediging van ouders, scholen en leeftijdsgenoten (samen spelen), mogelijkheden voor avontuur, unieke speeltoestellen en natuurlijke elementen. Belemmeringsfactoren voor het gebruik van het Gagelbos zijn gevoelens van onveiligheid, misfit met leeftijd, onaantrekkelijkheid van de omgeving waaronder aanwezigheid van honden, concurrentie vanuit groene ruimtes dichterbij huis, gebrek aan bekendheid (een deel van de ouders kende het Gagelbos niet of wist niet hoe er te komen) en problemen met de toegankelijkheid (afstand). Ten tweede werd de rol van ouders bestudeerd. Het leek erop dat ouders een belangrijke rol spelen in het verbinden van hun kinderen met de natuur omdat zij toezicht

---

houden op hun kinderen. Ouderlijke restricties vanwege gevoelens van onveiligheid kunnen een belangrijke reden zijn om geen gebruik te maken van het Gagelbos. Uit de literatuur blijkt dat gebrek aan toezicht, hangjongeren en de aanwezigheid van zwerfvuil en graffiti zorgen voor perceptie van slecht onderhoud en veiligheid. Daarnaast houden veel ouders graag zicht op hun kinderen of weten waren ze zijn en beschouwden ze de speelelementen soms als te gevaarlijk met het oog op risico voor verwondingen (in vergelijking met een schommel of glijbaan). Ten derde werden aantrekkelijke kenmerken onderzocht voor een wandel- of speelroute die Overvecht met het Gagelbos kon verbinden. Kleuren, pijlen, tekens, informatie en het gebruik van opdrachten werden allemaal als aantrekkelijk geïdentificeerd. Vanwege de afstand heeft een route die geschikt is voor zowel voetgangers als fietsers de voorkeur.

Concluderend leek het Gagelbos voor ouders en kinderen geen significant beter aanbod bleek te hebben dan de groene ruimtes in de wijken. Om de aandacht te trekken en het gebruik te verhogen moet het Gagelbos een uitzonderlijke gelegenheid bieden voor natuurervaringen en goed geadverteerd worden.

Figuur Ingang en speelelementen van het Gagelbos.

Figuur: Groen- en speelelementen in Utrecht Overvecht

3.1 Bronnen

- *Connection Between Children and (Urban) Green Spaces: Case study of play forest Gagelbos* Commissioned by Staatsbosbeheer. Puck Schipper, Rico Moorman, Leonie Veltman, Robin van Beers, Cassandra Gonzalez. Assignment master program supervised by Lenneke Vaandrager. Wageningen University, 2017-2018.
- Giusti, M., Svane, U., Raymond, C. M., & Beery, T. H. (2018). A Framework to Assess Where and How Children Connect to Nature. *Frontiers in Psychology*, 8, 2283.
- Edwards, P., & Tsouros, A. D. (2006). *Promoting physical activity and active living in urban environments: the role of local governments*. WHO Regional Office Europe.

---

4 Observatietool speel- en beweegroutes

- Een speelroute verbindt speelplekken, scholen en andere kinderbestemmingen met elkaar verbindt door middel van zichtbare en kindvriendelijke herkenningspunten gecombineerd met elementen zoals oversteekpunten en 'speelmomenten'.
- Met de observatietool speel- en beweegroutes worden eigenschappen van routes in kaart worden gebracht voor de volgende elementen: Locatie en toegankelijkheid, Gezondheid en veiligheid, Speel-, beweeg- en recreatiewaarde, Verkeer, Groen en natuur, Sociale kansen.

4.1 Gebruik observatietool

De observatietool speel- en beweegroutes is ontwikkeld om eigenschappen van routes in kaart te brengen. De tool bestaat uit 32 vragen waarbij de volgende kenmerken aan bod komen:

- *Locatie en toegankelijkheid*: de bereikbaarheid en herkenbaarheid, de integratie in de omgeving
- *Gezondheid en veiligheid*: toezicht, veiligheid, obstakels, onderhoud en afval
- *Speel-, beweeg- en recreatiewaarde*: ruimte voor beweging, spelen, balspel, uitdagende, prikkelende en stimulerende elementen, variatie
- *Verkeer*: verkeerveiligheid, oversteekplekken, zones, snelheidsbeperkingen, doorlopendheid
- *Groen en natuur*: aanwezigheid, toegankelijkheid en onderhoud van groen
- *Sociale kansen*: sociale contacten en activiteiten

4.2 Toelichting observatietool speel- en beweegroutes

- Lees per vraag eerst de vraag en antwoordmogelijkheden, zodat je alle vragen per observatie op dezelfde manier insteekt
- De antwoordopties die al zijn gegeven zijn niet uitputtend. Andere mogelijkheden graag aanvullen en vermelden onder toelichting. Probeer per antwoord zoveel mogelijk specifieke informatie over de route te geven
- Ondersteun antwoorden waar mogelijk met beeldmateriaal (bijvoorbeeld foto's)
- Begrippen
  - Actief verplaatsen: fietsen, lopen, skaten, steppen, et cetera.
  - Speelroute: de officiële benaming is speel- en beweegroute; waar speelroute staat wordt speel- en beweegroute bedoeld. Andere benamingen voor dergelijke routes zijn kindlint, speelnetwerk, beweegroute, kinderp pad, et cetera.
  - Begeleiding: een persoon van 18 jaar of ouder die toezicht houdt of met een kind 'meereist'
  - Informeel toezicht: toezicht door personen die daarvoor geen opdracht hebben gehad, bijvoorbeeld ouders die hun eigen kind in de gaten houden tijdens het spelen of ouderen die vanuit hun huis uitkijken op een speelpleintje
  - Formeel toezicht: toezicht door personen die daarvoor opdracht hebben gekregen (betaald of onbetaald), zoals parkwachters, politie, boa's, buurtsportcoaches, e.d.
  - Speelvoorzieningen: alles wat in dienst kan staan van spelen (veldjes, speeltoestellen, zand, e.d.)
  - Vrij bewegen: bewegen zonder (reis)doel anders dan spelen

Ontwikkeld door Minke van Amerongen, 2019; bij gebruik graag de volgende verwijzing gebruiken: Observatietool speel-en beweegroutes, Minke van Amerongen, Wageningen University, 2019.

Observatietool speel- en beweegroutes

ALGEMENE INFORMATIE

Locatie (*stad en stadsdeel/wijk*):

.....

Datum, tijd en tijdspanne:

.....

Weersomstandigheden:

.....

Overige opmerkingen (*persoonlijke beïnvloeding e.d.*):

.....

1. Beschrijving van de speelroute en zijn omgeving (*sociale- en fysieke context route, welke aspecten van de locatie worden beoordeeld, wat voor soort route is het*)

.....

.....

.....

.....

2. Eerste indrukken van de speelroute (*locatie, obstakels, algemeen aanzicht, gevoel en sfeer, verkeersdruk, ziet het er vriendelijk uit, voelt het goed, is het aantrekkelijk, voel je je er veilig, oogt het druk?*)

.....

.....

.....
 .....
3. Wordt de locatie veel gebruikt door kinderen van 6-12 jaar? (af te zien aan bezoeken van de speellocatie, vervangingen van versleten delen, versleten delen || ook op te zoeken via pc of telefoon || beschrijving van kinderen die je tegenkomt tijdens observaties)

.....
 .....
 .....
 .....

<i>Activiteit</i>	<i>Aantal kinderen</i>	<i>Opmerkingen (soort spel, locatie, tijdsduur, groepsgrootte, e.d.)</i>
Fietsend met begeleiding		
Fietsend zonder begeleiding		
Lopend met begeleiding		
Lopend zonder begeleiding		
Spelend met begeleiding		
Spelend zonder begeleiding		
Anders		

A. LOCATIE EN TOEGANKELIJKHEID

Toelichting:

1. Hoe toegankelijk is de speelroute?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed	
Kinderen die naar de speelroute toe willen moeten eerst een aantal 'hindernissen' / 'obstakels' moeten nog wel een drukke weg (drukke wegen, doodlopende straten, etc.) passeren Het is te gevaarlijk om dat zelfstandig te doen	Kinderen kunnen de speelroute zelfstandig bereiken, maar over De route is te voet en op de fiets niet goed bereikbaar	Kinderen kunnen de speelroute makkelijk, veilig en zelfstandig bereiken zonder dat ze significante hindernissen/gevaren tegenkomen	....

2. Is de speelroute toegankelijk voor kinderen met een fysieke handicap/beperking?

Slecht	Gemiddeld	Goed
Er zijn geen alternatieven voor slechte trottoirs naar de speelroute Er is veel verandering van grondniveau (trappen, afstapjes) Hellingen zijn te steil Plotselinge oneffenheden worden niet goed aangegeven.	De speelroute is toegankelijk voor mensen met een fysieke beperking, maar ze kunnen niet ten volle gebruik maken van de speelroute	Er zijn goede paden langs oneffenheden op de weg Plotselinge veranderingen in het oppervlak worden goed aangegeven Kinderen met een rolstoel kunnen dichtbij de speelplekken 'parkeren' Ze kunnen gebruik maken van de (meeste) aspecten van de speelroute

3. Is bij het ontwerp van de speelroute rekening gehouden met de omgeving?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
De speelroute valt op in negatieve zin en ziet er onaantrekkelijk uit Er is geen moeite gedaan om het ontwerp te integreren in de omgeving	Er is enige moeite gedaan om het ontwerp van de speelroute te integreren in de omgeving De speelroute past enigszins bij de omgeving Het ziet er niet aantrekkelijk, maar ook niet onaantrekkelijk uit	Het ontwerp past goed bij de omgeving (zelfde vormen, kleuren, e.d.) Het ziet er aantrekkelijk en verwelkomend uit

4. Is de speelroute duidelijk te herkennen?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
De speelroute valt niet op Je moet veel moeite doen om te ontdekken hoe de route in elkaar zit Herkenningstekens zijn onduidelijk, beschadigd, niet meer leesbaar of afwezig	Er is een klein beetje moeite voor nodig om de speelroute in zijn omgeving te herkennen, maar eenmaal gevonden is er geen probleem meer Herkenningpunten zijn er, maar niet veel/voldoende	Er is meteen duidelijk wat wel en niet bij de speelroute hoort Er zijn duidelijke herkenningpunten aanwezig Herkenningpunten zijn leesbaar en goed onderhouden

a. Op welke manier kun je de speelroute herkennen?

borden	kunstobjecten	wegmarkeringen	anders:
stoeptegels	muurtekeningen	spellen	
speeltoestellen	kleuren	groenstroken	

---

5. Is het makkelijk om de weg te vinden op de speelroute?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Het is onduidelijk welke kant je op moet om voorzieningen te bereiken Wegwijzers/borden zijn er niet	Er is enige moeite voor nodig om te ontdekken wat waar te vinden is, maar eenmaal ontdekt gemakkelijk te volgen	Er is duidelijk aangegeven welke kant je op moet om voorzieningen te bereiken duidelijke borden en/of maar één richting mogelijk

---

---

6. Is de architectuur/het ontwerp afwisselend genoeg om de route aantrekkelijk te maken en je te kunnen oriënteren?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Alles lijkt op elkaar Het is kleurloos en grauw Straten lopen enkel rechtoe rechtaan Huizen en gebouwen hebben alle dezelfde kleur en vorm	Er is enige afwisseling aanwezig, bijvoorbeeld op straathoeken of kleuren	Er is veel afwisseling aangebracht, zodat het oriënteren gemakkelijk gaat. Er zijn bijvoorbeeld gebouwen, tekeningen, pleinen, speeltuintjes, parken en andere dingen die de route aantrekkelijk en afwisselend maken.

---

7. Is de speelroute bruikbaar in verschillende seizoenen, 's avonds of bij slecht weer?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Er is weinig tot geen kleur gebruikt Er zijn geen beschutte plekken (bomen, hagen, bushokjes, etc.) Verlichting is slecht	Een paar beschutte plekken meer kleur en afwisseling Redelijke verlichting	Iets Goede verlichting Beschutte plekken aanwezig Kleur en afwisseling

---

---

8. Hoe lang is de speelroute en welk oppervlak beslaat het?

De route is ..... meter lang. Het oppervlak bedraagt: m2

9. Zijn scholen en andere voorzieningen dichtbij genoeg om lopend of op de fiets heen te gaan?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Voorzieningen zijn onvoldoende aanwezig Voorzieningen liggen te ver uit elkaar om te fietsen en te lopen (primaire voorzieningen > 500m en secundaire voorzieningen > 800m)	Er zijn meer voorzieningen Voorzieningen zijn via de speelroute lopend of per fiets te bereiken, maar liggen nog vrij ver uit elkaar	Er zijn veel voorzieningen (scholen, sportverenigingen, parken, pleinen, gezondheidscentra, supermarkt, snackbar, etc.) Voorzieningen liggen binnen de aangegeven grenzen van 500 meter voor primaire voorzieningen zoals een speelplek en een supermarkt en 800 m voor secundaire voorzieningen zoals een park en sportlocatie

B. GEZONDHEID EN VEILIGHEID

Maatregelen voor het waarborgen van gezondheid, persoonlijke veiligheid en verlichting

Toelichting:

10. Is er informeel en formeel toezicht door voorbijgangers of vanuit nabije gebouwen zoals huizen en wijkcentra mogelijk of geregeld (= veilig)?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
De zichtlijnen op de speelroute zijn geblokkeerd Vanuit huizen wordt niet of nauwelijks uitgekeken op de speelroute (huizen niet naar straatkant gericht) Er zijn weinig voorbijgangers op verschillende tijden	Zichtlijnen zijn niet overal geblokkeerd Op bepaalde plekken zijn huizen wel naar de straatkant gericht Er zijn redelijk wat voorbijgangers op verschillende tijden	Informeel toezicht door volwassenen is goed mogelijk, bijvoorbeeld doordat zichtlijnen niet zijn geblokkeerd, er veel mensen langskomen en de speelroute in het zicht ligt van huizen en/of wijkcentra

a. Zijn de huizen op de straatkant gericht en zijn er geen of weinig galerijwoningen hoger dan vier etages zonder woningen op de begane grond (= veilig)?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Er zijn vrijwel alleen hoge flats of appartementen zonder woningen op de begane grond Woningen zijn niet naar de route (straatkant) gericht	Afwisseling tussen hoge (bijv. flats) en lage woningen (bijv. rijwoningen) Woningen zijn grotendeels naar de route (straatkant) gericht	Vanuit woningen is toezicht goed mogelijk, omdat op de begane grond gewoond wordt en woningen naar de route (straatkant) gericht zijn

b. Is er formeel en informeel toezicht van volwassenen op de speelroute (= veilig)?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Er zijn geen faciliteiten (bijv. bankjes) die informeel toezicht door volwassenen mogelijk maken Er is geen formeel toezicht geregeld (bijv. buurtwachters)	Er zijn op een paar plekken faciliteiten (bijv. bankjes) die informeel toezicht door volwassenen mogelijk maken Er is soms formeel toezicht geregeld (bijv. politierondes)	Er is zowel informeel als formeel toezicht mogelijk ene geregeld langs een groot deel van de route

c. Wordt de speelroute alleen tussen bepaalde tijden gebruikt (= onveilig)?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
-------------	-----------	------

De route wordt vrijwel niet door andere kinderen en volwassenen gebruikt	De route wordt alleen op bepaalde tijden door volwassenen gebruikt	De route wordt op vrijwel elk moment door volwassenen gebruikt
--	--	--

11. Is er voldoende straatverlichting aangebracht (= veilig)?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Weinig straatverlichting Niet strategisch geplaatst	Voldoende straatverlichting al dan niet strategisch geplaatst	Veel straatverlichting Strategisch geplaatst

12. Zijn er veel vervallen gebouwen en verlaten terreinen (= onveilig)?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Veel	Enkele	Weinig tot geen

13. Is er criminaliteit en asociaal gedrag in de buurt? Zijn er bijv. sporen van graffiti en vernieling?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Er zijn duidelijke sporen van vernieling, graffiti en andere criminaliteit	Er zijn hier en daar wat sporen van criminaliteit en asociaal gedrag te vinden	Weinig tot geen vernieling en graffiti Graffiti is hooguit bewust aangebracht om de speelroute op te leuken

14. Is de weg naar de speelplekken toe vrij van obstakels, zodat kinderen er veilig kunnen komen?

Slecht	Gemiddeld	Goed
Er zijn veel obstakels zoals losliggende tegels, hoge stoepranden, paaltjes, lantaarnpalen die midden op de stoep staan	Er zijn slechts enkele obstakels	Geen hinderlijke obstakels aanwezig

15. Zijn de speelvoorzieningen (toestellen e.d.) veilig te gebruiken (gezondheid en veiligheid)?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Zichtbare slijtage/ verwaarlozing Onderdelen zijn kapot Speeltoestellen zijn te ingewikkeld voor 8-12-jarigen	Redelijk onderhouden en veilige speeltoestellen	Veilige speeltoestellen toegepast Goed onderhouden

---

Onveilige en risicovolle
speeltoestellen toegepast | Slecht
onderhouden

---

16. Is er zwerfafval, hondenpoep en/of vandalisme of zijn er andere milieu- en gezondheidsproblemen?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Veel	Enigszins	Weinig tot geen

---

17. Zijn er voldoende prullenbakken en plekken waar honden niet mogen komen?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Nee	Een van beide of beide enigszins	Ja

C. SPEEL-, BEWEEG- EN RECREATIEWAARDE

18. Welke mogelijkheden zijn er op de speelroute om te spelen (speelpleintjes en andere speelvoorzieningen)?

Speeltuintje	Bordjes met spellen	Losse speeltoestellen
Speelplein	Bijzondere tegels	Anders:
Openbaar groen	Brede stoepen	

a. Welke mogelijkheden zijn er voor kinderen met een fysieke handicap om te spelen?

19. Worden kinderen door de speelroute gestimuleerd zich actief te verplaatsen, te bewegen en te spelen? (zie ook vragen a-j)

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Onaantrekkelijke route (geen groen, kleuren, e.d.) Geen uitdaging Onveilig Geen verhardingen (fietsen, skaten) De meeste kinderen gebruiken passief vervoer	Kinderen worden een beetje of alleen op bepaalde plekken uitgedaagd en gefaciliteerd om te spelen Ongeveer de helft van de kinderen die je ziet gebruikt actief vervoer	Er is voldoende uitdaging in de speelomgeving, routes faciliteren te spelen, wandelen en fietsen De meeste kinderen gebruiken actief vervoer (fietsen, lopen, skaten, e.d.)

a. Wat is op deze speelroute de toegevoegde waarde voor het spelen?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Er is weinig toegevoegde waarde aan de route gegeven (ziet lijst onder Goed: geen losse onderdelen, geen verstopplekken, etc.)	Aan een aantal aspecten die van waarde zijn voor het spelen (zie lijst onder Goed) is aandacht gegeven.	Er is een combinatie van integratie en gebruik van natuurlijke omgeving, losse onderdelen, verstopplekken, een verscheidenheid aan texturen, beplanting, gebruik van kleur, uitdaging, risico, samenwerkingsmogelijkheden,

Toelichting:

Opsomming speelvoorzieningen:

---

aandacht voor alle zintuigen en
aandacht voor fantasie.

b. Welke mogelijkheden voor vrij bewegen zijn er op de speelroute?

Onvoldoende

Gemiddeld

Goed

Er zijn geen voorzieningen of faciliteiten die vrij bewegen (rennen, buitelen, fietsen e.d.) mogelijk maken | Er is geen vrije ruimte om te bewegen (grasveld, plein, brede stoep, e.d.)

De route heeft wat ruimte en een aantal voorzieningen/faciliteiten die bewegen mogelijk maken.

Kinderen kunnen op een groot deel van de route op verschillende manieren vrij bewegen (rennen, buitelen, fietsen, skaten, rollen, wiebelen, schommelen, balanceren, klimmen, enz.), omdat er veel ruimte is en er voorzieningen voor zijn

c. Is er in het ontwerp van de speelroute rekening gehouden met aspecten die de fantasie/verbeelding prikkelen?

Onvoldoende

Gemiddeld

Goed

Er is geen aandacht geschonken aan voorzieningen die fantasie en geschonken aan het prikkelen verbeelding prikkelen in de vorm van voorwerpen, schilderijen, toestellen, etc.

Voorzieningen die verbeelding zouden moeten prikkelen zijn er wel, maar ze zijn te moeilijk of oninteressant

De verbeelding van kinderen wordt op verschillende plekken geprikkeld door bijvoorbeeld veranderingen in wegniveau, losse onderdelen, vormen, sculpturen, natuurlijke elementen, schilderijen, bordjes/tekeningen.

d. Is er ruimte om balspellen te spelen?

Onvoldoende

Gemiddeld

Goed

Nee, er is geen speciaal gereserveerde ruimte voor balspellen | Er is geen ruimte op informele plekken waar bijvoorbeeld gras of bestrating is

Weinig formele en/of informele plekken waar kinderen balspellen kunnen doen | Zonder markering | Beperkte faciliteiten (geen doeltjes, basketbalnet, e.d.) | Te

Er is veel ruimte voor balspellen, zowel informeel als formeel | Voldoende ruimte voor teamspellen | Duidelijk aangegeven plaatsing en

	klein voor meer dan één groep kinderen	markeringen van speelveld Geschikt voor meerdere soorten balspellen Geschikt voor meerdere groepen	
--	--	--	--

e. Is het voor kinderen mogelijk om de omgeving aan te passen/te bewerken?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed	
De speelroute biedt geen mogelijkheden om de omgeving aan te passen (er zijn alleen vastgezette faciliteiten)	De speelroute biedt een aantal mogelijkheden om de omgeving aan te passen, zoals natuurlijke elementen die kinderen aansporen de ruimte anders te gebruiken	De speelroute moedigt kinderen aan om de omgeving/ruimte te veranderen door bijvoorbeeld bouwen met takken, obstakel parcours, bruggen over water, schaduw creëren met losse elementen, zand, etc.	

f. Kunnen kinderen op voldoende plekken uitrusten en chillen en staan die faciliteiten op plekken die beschutting bieden tegen bijvoorbeeld wind, regen en geluidsoverlast?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed	
Geen plekken om te zitten of te hangen	Bepaalde plekken voor kinderen om te zitten of hangen, niet geschikt voor spelen en samen praten	Kinderen kunnen op verschillende plekken zittend spelen en praten De zitplekken zijn geïntegreerd in de speelruimte en dicht bij tafels of andere oppervlakken die geschikt zijn voor zittend spelen De zitplekken bieden enige beschutting tegen wind, regen en geluidsoverlast	

g. Zijn er brede trottoirs (>2m.) aan de zonzijde van de straat?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed	
Nee	Er zijn brede trottoirs, maar weinig en niet aan de zonzijde van de straat	Brede trottoirs aan de zonzijde van de straat met schaduwmogelijkheden	

D. VERKEER

Toelichting:

20. Is er veel gemotoriseerd verkeer op de route te vinden?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Er is veel gemotoriseerd verkeer op de route te vinden, waaronder vrachtverkeer. Dat dat leidt bijvoorbeeld tot lawaai, uitlaatgassen en een gevoel van onveiligheid.	Er is redelijk wat verkeer, maar er zijn veel 30km/uur zones, waardoor de overlast niet groot is	Nee, er zijn veel autoluwe en autovrije zones Voetgangers zijn hoofdgebruikers Er is geen (doorgaand) vrachtverkeer door de buurt

21. Leidt het (gemotoriseerd) verkeer mogelijk tot onveilige situaties?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Onveilige verkeerssituaties (drukke autowegen, grote en drukke kruispunten) zijn aanwezig Het is onduidelijk hoe je veilig kunt oversteken als voetganger of fietser Er is vrachtverkeer op de route Automobilisten rijden hard Bochten zijn onoverzichtelijk	Kruispunten zijn redelijk veilig en gemiddeld druk Er wordt op sommige plekken hard gereden Voetgangers en fietsers hebben aangewezen oversteekplaatsen	Automobilisten worden door de inrichting van de route duidelijk geattendeerd op aanwezigheid van fietsers en voetgangers Kruispunten zijn veilig Duidelijke en veilige oversteekplaatsen Er wordt niet hard gereden Routes zijn overzichtelijk

22. Zijn er snelheidsmaatregelen genomen? (drempels, wegversmallingen, brede stoep (2-3m), 30km-zones)

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Geen drempels Geen wegversmallingen Geen brede stoepen Geen 30km/uur-zones Geen veilige oversteekplaatsen zoals vluchtheuvels, verkeerslichten en zebrapaden	Er is gedacht aan een aantal maatregelen, maar er is ruimte voor uitbreiding daarvan.	Er zijn vrijwel overal maatregelen getroffen, zoals drempels, wegversmallingen, brede stoepen, 30km/uur-zones, veilige oversteekplaatsen e.d.

23. Zijn de routes voor langzaam verkeer aaneengesloten? (d.w.z. geen doodlopende straten, niet hoeven omfietsen of lopen, oversteekplaatsen met veiligheidsvoorzieningen of doorlopende routes zonder oversteken)

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Routes zijn niet op elkaar aangesloten Men moet veel omfietsen of omlopen om een bestemming te bereiken (dat is een reden om de auto te pakken) Routes vormen geen directe verbinding met voorzieningen	Op sommige plekken zijn routes wel aaneengesloten. Op andere plekken niet	Er is een netwerk van wandelroutes, fietspaden of fietssnelwegen aangelegd Bestaande routes zijn aan elkaar verbonden De routes verbinden eveneens voorzieningen

24. Zijn alle oversteekplaatsen veilig?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Nee	Op sommige plekken	Ja

25. Is het duidelijk welke zone voor welke weggebruiker bedoeld is (bescherming van fietsers en voetgangers tegen ander verkeer)?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Het is onduidelijk welke zone voor welke weggebruiker is Er zijn geen zones De zones van de verschillende weggebruikers grenzen aan elkaar (geen scheiding in de vorm van struiken, hoogteverschillen e.d.) De zones van weggebruikers zijn vrij smal, waardoor men soms genoodzaakt is elkaars zone te gebruiken	Op sommige plekken is het duidelijk, op andere plekken niet	Er is duidelijk afstand tussen de autoweg en zones voor fietsers/voetgangers (door bomen, hoogteverschillen, verschillende materialen) Of de scheiding tussen verkeersgebruikers is zoveel mogelijk opgeheven, zodat alle gebruikers dezelfde rechten hebben Of het is duidelijk dat fietsers en voetgangers hoofdgebruiker zijn en dat automobilisten te gast zijn

---

GROEN EN NATUUR

26. Is er veel groen en andersoortig natuur te vinden op en rond de speelroute?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Er is weinig groen en er zijn weinig andere natuurvormen	Groen en andere natuurvormen ligt maar op een aantal plekken	Er is veel natuur(groen) en dat ligt goed verspreid

27. Is het groen en andersoortig natuur bereikbaar en toegankelijk om te spelen en te ontspannen?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Niet bereikbaar en ontoegankelijk; er staan bijvoorbeeld 'niet betreden'-bordjes	Bereikbaar, maar niet toegankelijk of moeilijk toegankelijk	Goed bereikbaar en toegankelijk

28. Is het groen goed onderhouden?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Nee, er is veel slijtage, er zijn uitdrogingsverschijnselen en/of het er is sprake van overwoekering	Af en toe een slijtageplek of een stuk dat gesnoeid moet worden	Ja, er is geen slijtage, het groen ziet er gezond uit en het overwoekert niet

E. SOCIALE KANSEN

29. Zijn er plekken en andere mogelijkheden om andere kinderen te ontmoeten?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
De speelroute bevindt zich op een plek waar andere kinderen niet vaak voorbijkomen (ver weg, niet direct zichtbaar) Er zijn geen voorzieningen die ontmoeting (zitten, praten, samen spelen) stimuleren	De speelroute bevindt zich op een plek waar in ieder geval de kinderen voorbijkomen en er is een paar voorzieningen die ontmoeting stimuleren	De speelroute bevindt zich op een plek waar vaak andere kinderen voorbijkomen die mee kunnen doen met spelen (bijv. op weg van school naar huis of winkels) Verschillende voorzieningen ondersteunen ontmoeting (zitbankjes, schommels, etc.)

30. Worden er op de speelroute activiteiten aangeboden?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Nooit	Soms	Ja, regelmatig

31. Zijn er veel kinderen en andere mensen op de speelroutes aanwezig (zodat anderen meer geneigd zijn naar buiten te gaan)?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Er zijn weinig kinderen en andere mensen op de speelroute te vinden Er komen ook weinig mensen langs	Er zijn op elk moment redelijk wat mensen te vinden op de speelroute	Er zijn op elk moment veel mensen (bijv. voorbijgangers of gebruikers van de route) op de speelroute te vinden

32. Worden de kinderen die je op de speelroute tegenkomt begeleid door ouders of anderen?

Onvoldoende	Gemiddeld	Goed
Bij de meeste kinderen is er begeleiding of toezicht	Kinderen worden soms wel en soms niet begeleid	De meeste kinderen van 6-12 spelen en reizen alleen

(zie ook vraag 3 van Algemene Informatie)

Overige opmerkingen:

---

5 Studie naar de vergelijking van zes speelroutes

Aantrekkelijkheid van speelroutes

- Ouders van met name jonge kinderen waren tevreden over speelroutes en bijbehorende speelelementen: kleurrijk, kindvriendelijk, vrolijk, veilig, verrassende elementen. Vrij spel en uitdaging lijken soms wat beperkt te zijn.
- Afstemmen op de verschillende leeftijden (naast elkaar) is van belang. Het betrekken van kinderen bij de ontwikkeling gebeurt al maar is nog niet de standaard.

Bijdragen speelroutes aan buitenspelen

- Kinderen gaan echter niet specifiek voor de speelroute naar buiten. Resultaten lieten zien dat kinderen die dichtbij een route woonden of meer bekend waren met de speelroutes speelden niet meer buiten.
- Er is behoefte aan ruimte en ouders waarderen initiatieven waar ruimte wordt gecreëerd voor kinderen, zo ook de speelroutes.

Verkeersveiligheid

- Verkeersveiligheid is een belangrijke thema en alle speelroutes hebben oversteekelementen. Ouders noemen het voordeel van speelroutes bij naar school gaan of oversteken.
- De zorgen van ouders overstijgen wat speelroutes kunnen oplossen en te relateren aan verkeersmaatregelen en handhaving. Geïntegreerd in een veilige omgeving heeft een route een grote bijdrage aan een veilige omgeving dan op zichzelf staat.

Routes moeten onderhouden en up-to-date blijven, hieronder vallen reparaties, schoonhouden en vernieuwen maar ook het blijvend ondersteunen van bekendheid (publiciteit).

Figuur. Links: Leeuwarden, voorbeeld van een duidelijk aangegeven oversteekpunt. Rechts: Den Haag voorbeeld van een oversteek punt zonder aanduidingen

Figuur. Foto's uit Den Haag, voorbeeld van veroudering en een speeltuin voor een jonge doelgroep op speelroutes

5.1 Inleiding

Doel van dit onderzoek was te kijken naar de sterkte kanten, barrières en mogelijkheden van speelroutes en dit te relateren aan het gebruik ervan. Dat is gedaan door zes routes met elkaar te vergelijken die divers zijn in termen van lengte, omgeving, jaar van aanleg, herkenbaarheid, kenmerken van bewoners en betrokken partijen. De meeste routes verbonden scholen en speeltuinen, een enkele route verbond ook een supermarkt, een snackbar en een buurtcentrum. Bij elk van deze routes zijn observaties gedaan en interviews gehouden met ouders en kinderen. Er is gebruik gemaakt van twee theorieën over de invloed van fysieke omgeving op activiteit: de ecologische psychologische theory of affordances (Gibson 1977, 1979) en the theory of environmental preference (Kaplan, 1987).

5.2 Methoden

Er is een meervoudige casestudy gedaan om de zes routes te vergelijken. Bij iedere speelroute is een observatie gedaan aan de hand van de assessmenttool omschreven in hoofdstuk 4. Daarnaast is er een vragenlijst ingevuld door 74 ouders van kinderen uit groep 5,6,7, of 8 en door 62 kinderen, de meeste waren 11 jaar en het ging om 32 jongens en 30 meisjes. De contextdata verzameld bij het selecteren van de speelroutes werd gebruikt om de data te interpreteren bij de analyse van de observaties en vragenlijsten.

5.3 Resultaten

5.3.1 Bekendheid en gebruik van speelroutes

- Kinderen van families die bekend waren met de speelroutes of er dichterbij woonden spelen niet meer buiten dan kinderen die niet bekend zijn of verder weg woonden.
- Ouders herkennen speelroutes aan tekens in het straatbeeld, gekleurde tegels, gekleurde tekens, doorlopende kleuren of patronen op de tegels of het asfalt.
- Ouders zeggen dat hun kinderen vooral andere kinderen nodig hebben om het buitenspelen aantrekkelijk en leuk te maken.
- Ouders zeggen dat hun kinderen niet gebonden zijn aan de speelroute als plek om te spelen, ze zoeken leuke plekken om te spelen: speeltoestellen of juist groen en soms zijn dat de elementen van de speelroute.
- Sommige ouders noemen het aspect van zelf of met vriendinnen naar school fietsen.

Figuur. Links: voorbeeld van gekleurde tegels. Den Haag. Rechts: Leeuwarden, voorbeeld patronen op speelroutes

5.3.2 Observaties van de routes

- Beperkt bruikbaar voor kinderen met een handicap, met name de faciliteiten, kapotte tegels, losse ondergrond
- Weinig vandalisme, wel veel hondenpoep op sommige plaatsen
- Zo goed als geen overkappingen voor regen, ook is er beperkt toegang tot groen dat geschikt is voor buitenspelen
- Veel aandacht voor balspellen maar weinig ruimte voor vrij in te delen spel of losse materialen (zoals voor het bouwen van een hut). In nieuwere wijken leken de speelvoorzieningen meer variatie te buiten en ook wat meer uitdagend te zijn voor oudere kinderen (8-12 jaar)
- Alle routes hebben horizontaal reliëf in de route, een enkele route heeft horizontaal reliëf in de speelfaciliteiten naast de route of verticaal reliëf (anders dan stepping stones)
- Op alle routes is aandacht voor verkeer in de vorm van snelheidsbeperkingen, oversteekplekken, één richtingswegen, drempels, autovrije zones, gemarkeerde schoolzones. Ondanks de extra focus hierop zijn er overtredingen in snelheid en het niet stoppen voor zebrapaden.
- Tijdens observaties speelden weinig kinderen buiten en vooral op de pleintjes, op doorlopende routes werden meer kinderen gezien

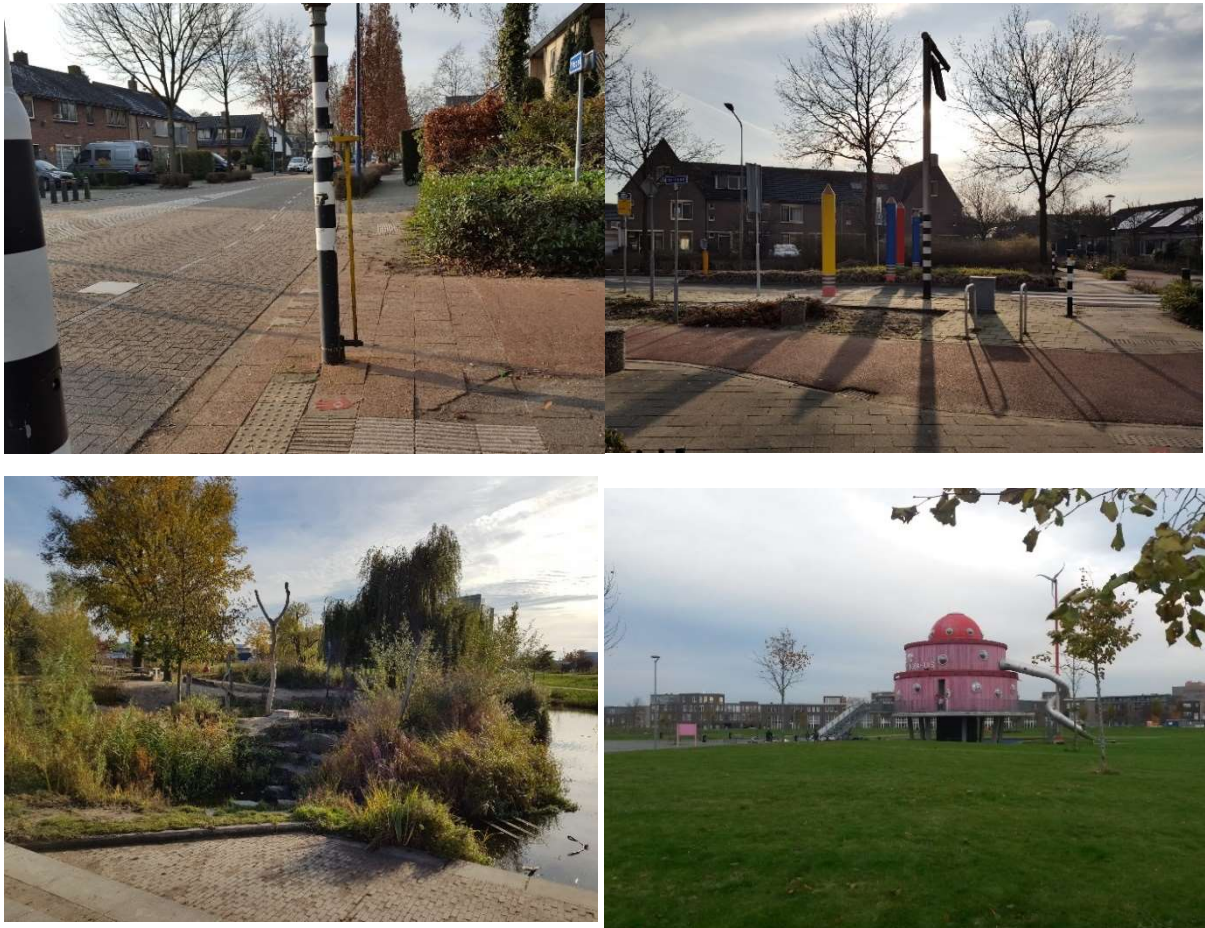

Figuur. Links: Den Haag, voorbeeld van een speelruimte geschikt voor balspellen en met weinig beschikbaar groen. Rechts: Almere, een voorbeeld van een speelruimte met horizontaal reliëf.

5.3.3 Positieve aspecten van speelroutes

De pluspunten van speelroutes zijn

- Alle speelroutes zijn geplaatst in een 30 km/h zone of autovrije zone
- Ruimte voor kinderen: ouders waarderen initiatieven waar ruimte wordt gecreëerd voor kinderen, zo ook de speelroutes`
- Ook wordt het betrekken van kinderen bij de ontwikkeling gewaardeerd, helaas is nog niet overal kinderparticipatie vanzelfsprekend
- Voor jongeren kinderen, onder de 8 zijn de routes passend: de speelelementen bieden genoeg uitdaging, ze helpen kinderen bij oversteken, hun weg te vinden, en te weten waar ze mogen spelen
- Ouders zijn ook tevreden over het uiterlijk van de routes, ze zijn er kindvriendelijk, vrolijk en veilig uit. Kleur is belangrijk maar ook verrassing zoals speelelementen op onverwachte locaties of mysterieuze aspecten
- Alle ouders beschouwde de speelelementen als veilig

Figuur. Boven oversteekplaats aangepast op kinderen met speelse elementen in Eemnes. Onder: speelplaatsen met veel ruimte en speel mogelijkheden in Deventer en Almere.

5.3.4 Barrières en mogelijkheden van speelroutes

Barrières en mogelijkheden zijn:

- Veiligheid in het algemeen en verkeersveiligheid in het bijzonder is een belangrijk issue.

- Verkeerveiligheid is het belangrijkste punt, met name oversteekplaatsen. Handhaving van snelheidsbeperkingen en stoppen voor oversteekplekken. Hier zit een spanningsveld want gemeenten beschouwen overbescherming als een risico voor gevoel van schijnveiligheid en het niets street-wise worden van kinderen.
- Andere veiligheidsissues zijn: geen (mogelijkheden tot) toezicht, te dichtbij water of geparkeerde auto's, leidt kinderen af van het verkeer, speelfaciliteiten liggen te ver uit elkaar, kinderen kunnen struikelen over elementen
- Er is behoefte aan meer ruimte: meer ruimte per route, meer routes, meer speelfaciliteiten naast de route zowel gestructureerd (voetbalveldje) als ongestructureerd
- Speelelementen werden vaak gezien als kinderachtig en kinderen gaven aan dat hoewel ze (delen van) de elementen leuk vonden ze behoefte hadden aan meer uitdaging.
- Een andere mogelijkheid is meer variatie. Variatie in terrein, elementen, faciliteiten en rekening houden met de verschillende leeftijdsgroepen die gebruik maken van de faciliteiten. Zo werden nu de plekken waar jongeren rondhangen door jongere kinderen als onaantrekkelijk of ontoegankelijk beschouwd.
- Kinderen betrekken bij de ontwikkelen en inzicht krijgen in het type spel waar zij voorkeur voor hebben is ook een belangrijke opportunity
- Onderhoud is een terugkerend thema, onderhoud van de speelroute elementen en onderhoud in de zin van school van hondenpoep en afval. Ouders verwachten van de gemeente dat zij dit regelen.

Over het algemeen waren kinderen en ouders het met elkaar eens. Ouders zien wat kinderen nodig hebben en leuk vinden, wel zijn ze wat kritischer; kinderen zijn positiever.

Figuur. Links een voorbeeld van verkeer op een speel element in Leeuwarden. Rechts een voorbeeld van speelroute dichtbij het water in Eemnes.

5.4 Conclusies

Speelroutes kunnen helpen bij het reserveren van ruimte voor kinderen, het verbeteren van variëteit en (verkeers-)veiligheid en het verlevendigen van de uitstraling van een buurt. In hun huidige vorm doen speelroutes dit nog niet altijd, hoewel ze voor sommige kinderen al meer ruimte krijgen door zelfstandigheid te bieden in zich verplaatsen in de buurt. Echter moet er rekening gehouden worden met verschillende leeftijdsgroepen en de mogelijkheid voor verschillende type spel. Een speelroute kan aansluiten bij de doelgroep. Om deze aangesloten te houden is onderhoud belangrijk (bijvoorbeeld ontwikkelingen in leeftijd van een wijk). Een mogelijkheid hierin is het betrekken van kinderen bij de ontwikkeling en het onderhoud. Met onderhoud blijft de speelroute ook aantrekkelijk en kunnen de speelobjecten zo up-to-date worden. Bekendheid is hierin ook belangrijk, zodat de wijk op de hoogte blijft van het bestaan van de speelroute. Qua veiligheid, kan een speelroute helpen, maar deze maatregelen zouden in de hele wijk van toepassing moeten zijn.

5.5 Bronnen

- *Let's play outside! A case study of the strengths, opportunities and constraints of play routes in the Netherlands with regard to facilitating outdoor play and use of active transport of children aged 8-12 who are living in the neighbourhood of a play route.* Minke van Amerongen. MSc Thesis supervised by Lenneke Vaandrager. Wageningen University 2019.
- Gibson, J. J. (1977). *The theory of affordances*, In R.E. Shaw and J. Bransford (Eds.), *Perceiving, Acting and Knowing* (pp. 67-82). Retrieved from <https://www.routledge.com/>
- Gibson, J.J. (1979). *The theory of affordances*. In J.J. Gieseeking, W. Mangold, C. Katz, S. Low, S. Saegert (Eds.), *The people, place, and space reader* (pp. 56-60). retrieved from <https://www.routledge.com/>
- Kaplan, S. (1987). *Aesthetics, affect, and cognition: Environmental preference from an evolutionary perspective*. *Environment and Behavior*, 19(1), 3-32.
<http://dx.doi.org/10.1177/0013916587191001>

6 KindLint in Delft is geëvalueerd

- De belangrijkste aspecten van het buiten spelen en bewegen zijn: aantrekkelijkheid en plezier waaronder spelelementen, bekendheid, ervaren veiligheid en tijd, geografische positie zoals plaatsing en afstand tot huis/school/etc., bereikbaarheid, lengte, veiligheid met name van oversteekplaatsen, zichtbaarheid en herkenbaarheid.
- Onderhoud en promotie van speelroutes is cruciaal om te zorgen dat ze up-to-date, aantrekkelijk en bekend blijven.

Voor het vak 'Settings for Health Promotion' werden vijf masterstudenten door de branchevereniging Spelen en Bewegen gevraagd een eerste stap te zetten in het onderzoek naar de bijdrage van speelroutes op fysieke activiteit van kinderen. Een speelroute is een kindvriendelijke looproute met spelelementen die dient om kinderen tussen 5 en 12 de mogelijkheid te geven om zelfstandig en toch veilig van huis naar school of speeltuin te komen. Een aantal steden in Nederland heeft inmiddels een of meerdere van deze speelroutes aangelegd. Er werd gekozen om de speelroute in Delft te evalueren, omdat hier een van de eerste speelroutes, genaamd het 'Kindlint', ontwikkeld werd na uitgebreid overleg met buurtbewoners, politie en vele anderen. De elementen van de route en het speelgedrag van kinderen op de route werden geobserveerd, daarnaast werden ouders en kinderen geïnterviewd naar hun mening erover.

Figuur. Foto's van de elementen van de speelroute in Delft.

De route bestond uit tegels met een symbool van lopende kinderen erop en een aantal verhoogde zebrapaden. Helaas is inmiddels een groot deel van de tegels beschadigd wat afdoet aan de aantrekkelijkheid. Ook liep de route bij opening langs een school die inmiddels verplaatst was. De enige spelelementen op de route staan naast de school die nog functioneert. Deze spelelementen werden, in beperkte mate, gebruikt direct na de school uitgang. De interviews met de ouders en kinderen vormden een duidelijk beeld van de collectieve mening: Het was goed dat er in de wijk een initiatief was ondernomen maar het ontbrak vandaag de dag aan aantrekkelijkheid, bekendheid en herkenbaarheid. Ook het gevoel bij de ouders over de veiligheid van de route, met name verkeersveiligheid, bleek bij dit

onderzoek nog onvoldoende. Dat leidt ertoe dat de meeste geïnterviewde ouders hun kinderen niet met een gerust hart zelfstandig over straat durfden te sturen.

Op basis van de literatuur en interviews zijn de aspecten in beeld gebracht die van invloed zijn op het buiten speel en beweeg gedrag van kinderen. Dit is gedaan aan de hand van het ecologische model op het niveau van individu, sociale omgeving, fysieke omgeving en natuurlijke omgeving. Van belang zijn:

- De aantrekkelijkheid van de omgeving en mogelijkheid om plezier te ervaren.
- Bekendheid met de plek, ervaren veiligheid en beschikbare tijd.
- De geografische positie van de speelplek dat wil zeggen, afstand tot huis/school/etc., bereikbaarheid, lengte (voor speelroutes), veiligheid met name van oversteekplaatsen, zichtbaarheid en herkenbaarheid.

Een interview met een van de ontwikkelaars van het 'Kindlint' in Delft, leverde aanvullende informatie op. Bij de start van 'Kindlint' was een grote opening van de route en de scholen zetten de kinderen aan tot gebruik ervan middels een spel. Vandaag de dag zijn deze kinderen de route ontgroeid en lijkt het erop dat er geen voortzetting van de promotie heeft plaatsgevonden.

Het concept speelroutes is in de loop der tijd uitgebouwd wat duidelijk werd bij een bliksembezoek aan een speelroute in Tilburg. De relatief nieuwere speelroute in de wijk Stokhasselt leek herkenbaarder en had meer speelelementen. Uit het onderzoek kwamen enkele aanbevelingen voor de speelroute in Delft, waaronder het toevoegen van speelelementen en vooral het verantwoordelijk stellen van één persoon of organisatie voor onderhoud en promotie van de route. Dit moet ervoor zorgen dat de houdbaarheid van de speelroute wordt verlengd. Vervolgonderzoek moet nog plaats vinden waarin fysieke activiteit ook daadwerkelijk gemeten wordt bij routes die op dit moment worden gebruikt.

Figuur: elementen van de speelroute in Tilburg

6.1 Bronnen

Stimulating playing and being active outside (Evaluating the 'Kindlint' in Delft). Damiel Ermen, Amy Janssen, Chenda Leng, Yvon Tijhuis, Ridhaninggar Rindu Aninda. Verslag voor het vak Health settings onder begeleiding van Lenneke Vaandrager. Wageningen University 2017.

Ecologisch model: Edwards, P. & Tsouros, A. (2006) Promoting physical activity and active living in urban environments. World Health Organisation Europe

---

7 Gemeentelijk beleid buitenspelen en speelroutes

- Gemeenten hebben allen als doel het spelen van kinderen zo goed mogelijk faciliteren.
- Verschillen in hun beleidsaanpak zijn er met name in de manier waarop participatie en bewonersinitiatieven worden vormgegeven.
- Kindlinten zijn wel aanwezig maar het doel ervan is soms minder bekend bij beleidsmakers en daarmee ook minder gewaardeerd.

Gemeentelijke speelruimtebeleid heeft als doel om het spelen van kinderen zo goed mogelijk faciliteren. Alle 14 gemeenten die deelnamen aan dit onderzoek hadden een dergelijk beleid. Echter, ze verschillen in hoe dit beleid tot stand is gekomen:

- *Met of zonder hulp van een ingenieursbureau,*
- *De mate van participatie: meer leidend of meer participatief op basis van bewonersinitiatieven,*
- *De ruimtelijke norm die is toepast,*
- *Wel of geen gebruik van schoolpleinen,*
- *De mate van contact met beleids- en uitvoeringsdienst.*

Uit interviews met 5 gemeenten bleek dat in alle gemeenten kindlinten geen belangrijke rol hadden in het beleid en dat het doel ervan niet altijd duidelijk was. Kindlinten zijn fysieke elementen zoals gekleurde stoeptegels of oversteekmarkeringen die routes vormen tussen voor kinderen belangrijke plaatsen, zoals school en speeltuin. Eigenaarschap werd door de beleidsmakers genoemd als een belangrijk aspect en dit werd ook gerelateerd aan kindlinten.

7.1 Aanleiding

In dit verslag is speelruimtebeleid van verschillende gemeenten vergeleken en is onderzocht wat de ervaringen met de verschillende vormen van speelruimtebeleid zijn. Dit onderzoek is een onderdeel van een groter onderzoeksproject 'Anders buitenspelen' van de Wetenschapswinkel Wageningen, waarin wordt onderzocht of zogenaamde 'kindlinten' ervoor zorgen dat kinderen worden verleid en uitgedaagd om meer te gaan buiten spelen.

7.2 Aanpak

Bij de start van dit onderzoek naar speelruimtebeleid was de verwachting dat middelgrote gemeenten ander speelruimtebeleid zouden hebben dan grote gemeenten. De grens tussen middelgroot en groot is afgeleid van het G32-stedennetwerk en ligt rond de 75.000 inwoners. De eerste stap van het onderzoek bestond uit het zoeken naar gemeenten met speelruimtebeleid via internet. Daaruit zijn 14 gemeenten geselecteerd die zijn benaderd. Uit deze groep zijn uiteindelijk 5 gemeenten overgebleven met wie in de tweede stap een semigestructureerd interview is gehouden. De gemeenten zijn gecategoriseerd naar grootte en vorm van het beleid, waarbij onderscheid is gemaakt in:

- Gemeenten zonder speelruimtebeleid;
- Gemeenten met speelruimtebeleid zonder kindlint;
- Gemeenten met speelruimtebeleid met kindlint.

De gesprekken zijn gevoerd met de gemeenten Barneveld, Breda, Oosterhout, Utrecht en Rotterdam. Tijdens de interviews bleek alle geïnterviewde gemeenten een vorm van speelruimtebeleid hebben, hoewel in het vooronderzoek bij sommige gemeenten op internet geen speelruimtebeleid was gevonden.

De interviews hadden tot doel om de ervaringen en redeneringen van gekozen beleid in beeld te brengen. Ook is gevraagd naar de mening van de gemeenten over kindlinten en, indien van toepassing, naar de ervaringen met het vormgeven en uitvoeren van kindlinten.

7.3 Uitkomsten en conclusies

Conclusies op basis van dit onderzoek zijn dat elke gemeente ongeveer hetzelfde doel voor ogen heeft; het spelen van kinderen zo goed mogelijk faciliteren. Hoe de verschillende gemeenten dit bereiken, is verschillend en hangt samen met het specifieke beleid. Sommige gemeenten stellen zich meer terughoudend op en kiezen voor een participatieve aanpak op basis van bewonersinitiatieven, andere gemeenten nemen zelf meer initiatief en zijn meer begeleidend. Door de verschillende vormen van speelruimtebeleid en andere wijzen waarop dit wordt uitgewerkt, lopen de gemeenten tegen verschillende dingen aan. Deze zijn benoemd als aandachtspunten.

Uit het onderzoek bleek dat in enkele gemeenten kindlinten wel aanwezig zijn, bijvoorbeeld in Rotterdam. De gemeente Breda heeft variaties gemaakt op kindlinten. Toch bleek uit de interviews dat de kindlinten niet erg hoog werden gewaardeerd, vaak omdat het doel niet duidelijk was. In sommige geïnterviewde gemeenten worden daarom pilots uitgevoerd met variaties op het kindlint, zoals speeltuinnetwerken.

7.4 Bron

Speelruimtebeleid: Een onderzoek naar de ervaringen van gemeenten bij verschillende vormen van speelruimtebeleid. Chantall Henneke & Geertje Maagdenberg Studentenopdracht voor capita selecta landschapsarchitectuur en ruimtelijke planning begeleid door Gabriëlle Bartelse, Tineke de Boer, Marlies Brinkhuijsen en Sjerp de Vries. Januari 2018

8 Conclusies, aanbevelingen en implicaties

Conclusies, aanbevelingen en implicaties op basis van het onderzoek zijn:

1. Sluit aan bij speelbehoefte van het kind
2. Bij weinig ruimte creëert een speelroute extra speelplek
3. Speelroutes kunnen bijdragen aan ervaren veiligheid maar lossen verkeersveiligheidsproblemen niet op
4. Routes moeten bekend zijn en blijvend onderhouden worden

Dit onderzoek geeft inzicht in aspecten van de fysieke omgeving die het spelen van kinderen stimuleren. De belangrijkste kenmerken van een stimulerende speelomgeving zijn: fysieke elementen, natuurlijke elementen, risico en uitdaging, grootte en variatie en diversiteit. Ook is er een tool ontwikkeld waarmee deze elementen in beeld gebracht kunnen worden bij speelroutes. *Elementen in de tool zijn: Locatie en toegankelijkheid, Gezondheid en veiligheid, Speel-, beweeg- en recreatiewaarde, Verkeer, Groen en natuur, Sociale kansen* Deze tool en achtergronden kunnen dienen voor om speelroutes beter te laten aansluiten op de behoeften van kinderen. Ook kunnen kinderen meer betrokken worden bij de ontwikkeling van speelroutes, dit gebeurt al wel maar is niet de standaard. Met deze tool zijn 6 speelroutes geobserveerd waaruit bleek dat de onderzochte speelroutes goed scoren op kleurrijk, kindvriendelijk, vrolijk, veilig, verrassende elementen en dat verbetering mogelijk is op variatie en uitdaging. Verschillende speelelementen spreken verschillende groepen aan. Het is daarom belangrijk een keuze te maken voor een bepaalde of juist een combinatie van leeftijdsgroep(en) en de elementen hierop aan laten sluiten.

Speelroute in Leeuwarden, kleurrijk en kindvriendelijke

Speelelementen in Leeuwarden met variatie en uitdaging

Het is lastig aan te tonen in hoeverre speelroutes bijdragen aan meer buitenspelen door kinderen. Om dit te onderzoeken zou een voor- en nameting nodig zijn bij invoer van een speelroute, iets wat binnen de loop van het onderzoek niet mogelijk was. Interviews met ouders en kinderen laten zien dat speelroutes lijken bij te dragen aan speelplezier maar dat kinderen niet specifiek om de speelroute naar buiten gaan. Wel is er een behoefte bij ouders en kinderen aan meer plek om te spelen. Op plaatsen waar weinig fysieke ruimte is kunnen speelelementen op een bestaande stoep de ervaren speelruimte vergroten.

Hierbij dient ook de ongestructureerde speelomgeving in beschouwing genomen te worden. Dat is de ruimte die niet ontwikkeld is met ons doel spelen maar wel daarvoor gebruikt kan worden. Deze is voor kinderen minstens net zo belangrijk als de gestructureerde speelomgeving zoals speeltuinen. Op plaatsen waar veel speelruimte is voegt de route minder toe.

Foto van Leeuwarden speelplek en oversteekelementen worden gecombineerd in een kleine ruimte

Foto van Leeuwarden spelelementen als onderdeel van de route

Veiligheid is een belangrijk issue voor ouders, met name verkeerveiligheid. In speelroutes is hier aandacht voor, met name in de vorm van oversteekplaatsen en dit wordt door ouders ook gezien. Voor een deel van de kinderen geldt dat zij ook eerder zelfstandig over straat mogen en onder andere omdat speelroutes het veilig oversteken ondersteunen. Er is in dit onderzoek echter geen relatie aangetoond tussen speelroutes en meer buitenspel. Daarnaast maken ouders zich vaak zorgen over verkeerveiligheid en gebrek aan handhaving zoals het negeren van zebra's en het zich niet houden aan snelheidsbeperkingen door automobilisten. Zulke problemen zijn groter dan de oplossingen die de speelroute kan bieden en hiermee ook niet op te lossen maar hebben wel weerslag op het gebruik ervan. Aanbevolen wordt om verkeersissues in de totale omgeving aan te pakken en speelroutes goed te integreren in de omgeving. Bijvoorbeeld in plaats van een oversteekplek creëren op een stuk waar te hard wordt gereden kan de inrichting van de ruimte zo zijn dat te hard rijden lastiger wordt en/ of dat de indeling zo wordt dat dit stuk vermeden kan worden.

Route in Deventer geïntegreerd in de inrichting van de wijk

Oversteekplek in Den Haag op zichzelf staand verkeerselement deels geblokkeerd door geparkeerde auto

Bekendheid van speelroutes is een ander belangrijk issue, veel ouders zijn er niet mee bekend en de route moet onderhouden worden. Zowel fysiek: onderhoud, nog up-to-date als qua communicatie omdat er steeds een nieuwe groep kinderen van de route gebruik maakt terwijl de vorige gebruikers de route ontgroeid zijn.

Deels beschadigde spelelementen in Den Haag